

dr Katarzyna Błaszczuk

Uniwersytet Rzeszowski

Eliminacja wykluczenia społecznego,
red. M. Duda, K. Kutek-Stadek, Kraków
2017, s. 37–53 (Praca Socjalna w Teorii
i Działaniu, 3).

DOI: <http://dx.doi.org/10.15633/9788374385824.04>

Zapobieganie wykluczeniu społecznemu. Przykład Stowarzyszenia na rzecz Kobiet „Victoria”

Preventing social exclusion.

Example of “Victoria” Association for Women

Abstract: “Victoria” Association for Women was established in 2002. Its operations focus on problems faced by women from various backgrounds, and with varied professional, legal and social status. Assistance for women struggling with difficulties involves: support in efforts to become independent, improvement of self-esteem, and finding way in the job market. The Association organizes courses, trainings as well as conferences and promotes new forms of employment. The organization is an advocate for individuals (groups) marginalized in the community; its services include legal, psychological, family and career counselling. It cooperates and initiates partnerships with institutions administered by local governments, with trade unions, non-governmental organizations

and economic entities. The areas of activity include: aid and support for families facing difficulties, health care, protection of rights, counteracting unemployment, promotion of education, culture and ecology, operations fostering integration and cooperation at the local and international level, promotion of tourism and recreation, public order and safety. Yet, due to its location in an old building with no elevator, the organization’s office is inaccessible for people with motor disabilities. The paper will discuss selected areas of the organization’s operation taking into account findings acquired from official documents and free-form interviews with representatives of the board.

Keywords: integration aid growth support

Kobiety zaliczają się do kategorii osób szczególnie zagrożonych wykluczeniem społecznym, ponieważ rynek pracy ogranicza koszty zatrudnienia pracowników. Czynnikiem obciążającymi pracodawców są szczególne stany fizjologiczne i sytuacje opiekuńcze (ciąża, macierzyństwo, okres karmienia piersią, opieka nad chorym dzieckiem), które wiążą się z potrzebą organizowania okresowych zastępstw na stanowiskach pracy kobiet niedysponowanych z przyczyn zdrowotnych lub sprawujących opiekę nad dziećmi. W przypadku długoterminowych umów o pracę, kiedy nie można rozwiązać z pracownicą stosunku pracy ze względu na ochronę prawną, pracodawca albo zatrudnia inne osoby, albo zleca dodatkowe obowiązki pracownikom, którzy nie otrzymują żadnej gratyfikacji z powodu braku środków finansowych pozwalających na utworzenie nowego stanowiska pracy. Miejsce pracy oczekuje na powrót pracownicy z urlopu macierzyńskiego lub zwolnienia lekarskiego. Z powodu tych ograniczeń pracodawcy stosują niepisaną (i niedozwoloną przez prawo) zasadę niezatrudniania młodych kobiet, które zamierzają zawrzeć związek małżeński lub mają małe dzieci. Podawane powody odmowy zatrudnienia są inne niż rzeczywiste, a kandydatkom mówi się: „zadzwonimy do Pani w ciągu dwóch tygodni”, „dziękujemy Pani za zainteresowanie naszą ofertą, odezwiemy się za jakiś czas”, „przykro nam, ale oferta pracy jest już nieaktualna, ponieważ wczoraj zatrudniliśmy pracownika z odpowiednimi kwalifikacjami, bo pilnie potrzebowaliśmy obsadzić to stanowisko” itp. Bezskuteczne próby znalezienia zatrudnienia mogą prowadzić do zaniechania aktywności w poszukiwaniu pracy bądź podejmowania pracy niezgodnej z przygotowaniem zawodowym lub przez agencje pracy tymczasowej, które czerpią zyski z tytułu pośrednictwa pracy, nie dając gwarancji przedłużenia umowy osobie zatrudnionej na krótki okres. Taka „walka o przetrwanie” powoduje ciągłe napięcie i wysoki poziom stresu sytuacyjnego u osoby żyjącej w niepewności, przy braku możliwości planowania swojej przyszłości i organizacji życia rodzinnego, aż do stanu wyuczonej bezradności.

Osoby pozostające długotrwale bezrobotne przyjmują postawę roszczeniową, oczekując na różne ustawowe formy świadczeń i zasiłków lub sięgając po inne źródła pomocy (wsparcie od członków rodziny lub wysoko oprocentowane pożyczki udzielane przez różne agencje, co prowadzi do pułapki zadłużenia, a z czasem utraty wszystkich dóbr z powodu egzekucji komorniczych, włącznie z perspektywą bezdomności). Część kobiet słabo wykształconych lub mających kwalifikacje niedostosowane do potrzeb rynku pracy, całkowicie zależnych finansowo od mężów lub partnerów, popadając w ubóstwo, ma poczucie deprivacji i doświadcza pogorszenia stanu zdrowia. Brak środków niezbędnych do zaspokojenia podstawowych potrzeb, uczucie poniżenia, wstydu i nieuzasadnione przekonanie o własnej nieporadności życiowej, przeżywanie kryzysu sytuacyjnego prowadzą do ograniczenia kontaktów, którego efektem są obniżenie jakości

życia oraz izolacja społeczna. Przedłużająca się sytuacja kryzysowa prowadzi również do zachowań patologicznych i uzależnień¹. Człowiek osamotniony, nieuczestniczący w życiu społecznym, niemający poczucia bezpieczeństwa narażony jest na sytuacje transkryzysowe, na które składają się następujące zjawiska: zaniedbanie opiekuńcze dzieci, uzależnienie od alkoholu, leków i innych środków psychoaktywnych oraz różne formy przemocy. Ta sytuacja prowadzi do naznaczenia i samonaznaczenia, utrwalającego istniejącą sytuację. Skutki kryzysów przenoszą się na jakość życia i marginalizację dzieci i młodzieży. Problem bezrobocia dotyka także absolwentów szkół i studiów wyższych, którzy nie mogąc odnaleźć się w rzeczywistości pozbawiającej ich perspektyw życiowych, coraz częściej decydują się na emigrację zarobkową i planowanie dalszego życia w krajach o przyjaznej polityce prorodzinnej. Jednak nie wszyscy młodzi ludzie mają odwagę oderwać się od rodziny, aby samodzielnie egzystować w obcym kraju, dlatego część młodych dorosłych powiela model wyuczzonej bezradności i tworzy enklawy biedy, poszerzając tym samym obszar marginesu społecznego i utrwalając model dziedziczenia biedy².

1. Idea pomagania

Relacja pomocy jest relacją interpersonalną, jako układ ról pomagającego i wspomaganego, której celem jest zaspokojenie potrzeb osoby wspomaganego poprzez umożliwienie osobie potrzebującej przyjęcie odpowiedzialności za siebie i podejmowanie decyzji opartych na wyborze szerszego niż wcześniej zakresu opcji. Pomoc jest formą wspólnej pracy polegającej na poszukiwaniu najlepszych rozwiązań problemów potrzebującego, opartej na kontrakcie określającym jasny cel relacji dla obu stron³. Według Barbary Okun efektywność relacji pomagania zależy od trzech obszarów wyposażenia osoby pomagającej:

1. umiejętności komunikowania klientowi rozumienia jego sytuacji i tego, co się w nim i z nim dzieje;
2. umiejętności rozpoznania i wyodrębnienia problemu klienta, z którym on przychodzi;
3. umiejętności zastosowania właściwych strategii pomagania.

¹ B. Krześcińska-Żach, *Wykluczenie i marginalizacja społeczna jako zagrożenia człowieka współczesnego*, [w:] *Człowiek w obliczu wykluczenia i marginalizacji społecznej*, red. K. Białobrzeska, S. Kawula, Toruń 2006, s. 71–73.

² B. Krześcińska-Żach, *Wykluczenie i marginalizacja społeczna...*, dz. cyt., s. 74–75.

³ M. Łuczyńska, *Dylematy etyczne – różne spojrzenie. O relacji pomagania w pracy socjalnej*, [w:] *Dylematy etyczne pracowników socjalnych*, red. M. Sokołowska, Warszawa 2013, s. 5–6.

Spełnienie tych warunków ułatwia klientowi podjęcie pracy nad zmianą własnej sytuacji.

Skuteczność relacji zależy także od cech osób wykonujących zawody pomocowe⁴. Według Carla Rogersa zalicza się do nich: bezwarunkową akceptację klienta, autentyczność i spójność oraz postawę empatyczną⁵. Z kolei Louise Johnson określa efektywność osoby pomagającej na podstawie jej przekonań, że inni ludzie: bardziej mogą niż nie mogą, są bardziej przyjacielscy niż wrodzy, są bardziej godni niż niegodni, bardziej motywowani wewnętrznie niż zewnętrznie, bardziej niezależni niż zależni, bardziej pomocni niż utrudniający. Johnson uważa, że osoba pomagająca podczas budowania relacji z klientem powinna: być bardziej nastawiona na zwiększenie obszarów wolności klienta niż na kontrolowanie go, nastawiona na szerszy katalog problemów niż węższy, bardziej odkrywać siebie, swoje poglądy i uczucia niż je ukrywać, być bardziej zaangażowana w relację niż wyobcowana z niej, bardziej zorientowana na proces niż osiągnięcie celów, bardziej altruistyczna niż narcystyczna⁶.

Reasumując, efektywność procesu pomagania zależy od:

- wiedzy, umiejętności i kompetencji zawodowych osoby pomagającej;
- samoświadomości osoby pomagającej (świadomości siebie, własnych wartości, uczuć, ograniczeń), prowadzącej do większej autentyczności w relacji z klientem i spójności samego siebie;
- szczerości jako warunku budowania zaufania w relacji z klientem;
- empatii i rozumienia sytuacji klienta;
- etyczności pomagania, szczególnie pozytywnego stosunku do klienta, szacunku dla klienta, jego godności i prawa do samodecydowania o sobie, postawy akceptacji osoby klienta, ciepłego, a zarazem konkretnego stosunku do niego, zakładającego umiejętność okazywania mu troski przy równoczesnym przekazywaniu mu informacji w sposób klarowny⁷.

Na skuteczność udzielanej pomocy ma także wpływ jakość więzi powstałej pomiędzy klientem a pomagającym. Najlepsze efekty osiągnąć można pod warunkiem:

- obopólnego zaangażowania pomagającego i klienta w proces pomagania;
- przyjęcia określonych ról (klient demonstruje i wyraża przywiązanie do pomagającego, a pomagający aktywnie z nim współpracuje);

⁴ M. Łuczyńska, *Dylematy etyczne – różne spojrzenie...*, dz. cyt., s. 5–6.

⁵ M. Łuczyńska, *Dylematy etyczne – różne spojrzenie...*, dz. cyt., s. 5–6.

⁶ M. Łuczyńska, *Dylematy etyczne – różne spojrzenie...*, dz. cyt., s. 7.

⁷ M. Łuczyńska, *Dylematy etyczne – różne spojrzenie...*, dz. cyt., s. 7.

- dobrego kontaktu osobistego pomiędzy pomagającym a klientem (bez odczuwania skrępowania żadnej ze stron, bez dochodzenia do głosu postawy obronnej), przy dającej się zauważyć spontaniczności i obustronnego zrozumienia;
- wsparcia i dobrej woli pozwalającej na kwestionowanie pewnych spraw i na konfrontację bez narażania na szwank stabilności relacji. Relacja pomiędzy osobą pomagającą a osobą korzystającą z pomocy, nazywana więzią terapeutyczną, ma charakter dynamiczny. Aby była satysfakcjonująca, niezbędne są: zaufanie, empatia, autentyczność, troska, szczerść, opiekuńczość, szacunek, tolerancja, akceptacja, uczciwość, zaangażowanie⁸.

2. Organizacje pozarządowe

Pierwsze organizacje pozarządowe (organizacje charytatywne i kościelne) rozpoczęły działalność w pierwszej połowie XIX wieku. Włączyły się w walkę z niewolnictwem i ruchy sufrażystek. W pierwszej połowie XX wieku organizacje pozarządowe uzyskały popularność z uwagi na dziesiątki milionów ofiar i osób potrzebujących na całym świecie, dotkniętych skutkami wojen światowych. W latach 70. XX wieku rozszerzono działalność organizacji na programy rozwojowe obszarów wiejskich, finansów, szkoleń zawodowych, jak również działalność charytatywną młodych ludzi wyjeżdżających do krajów rozwijających się (w ramach programu Korpusu Pokoju finansowanego ze środków pochodzących z amerykańskiego budżetu). Wielu z nich po powrocie do domu chciało nadal świadczyć pomoc i zakładało własne organizacje pozarządowe, w czym pomagało im zdobyte doświadczenie. W latach 80. i 90. XX wieku nastąpił dynamiczny rozwój organizacji pozarządowych, co wiązało się z rewolucją informacyjną i telekomunikacyjną, umożliwiającą prowadzenie działalności międzynarodowej i wymianę idei. Proces globalizacji politycznej stanowił bodziec do rozwoju organizacji pozarządowych dzięki aktywnemu wspieraniu i promowaniu organizacji przez poszczególne państwa i organizacje międzynarodowe (granty, kontrakty) oraz otwieraniu dostępu do forów, konferencji, szczytów i ciał decyzyjnych na arenie międzynarodowej⁹.

Przed organizacjami pozarządowymi stoi wiele wyzwań wpływających z otoczenia zewnętrznego i z samych organizacji. Przedstawiono je w tabeli 1.

⁸ M. Łuczyńska, *Dylematy etyczne – różne spojrzenie...*, dz. cyt., s. 7–8.

⁹ D. Kopiński, *Pomoc rozwojowa. Teoria i polityka*, Warszawa 2011, s. 162–166.

Tabela 1. Wyzwania dla „trzeciego sektora”

Źródło	Wyzwania	Problemy
otoczenie zewnętrzne	mandat społeczny i rozliczalność (odpowiedzialność)	<ul style="list-style-type: none">– brak zrozumienia działań i motywacji organizacji ze strony opinii publicznej– odpowiedzialność „w dół” (beneficjenci, partnerzy, personel) i „w górę” (rada nadzorcza, donatorzy, rząd)– rozliczanie za błędy i ponoszenie za nie odpowiedzialności (nadrozliczalności) związanej z równoległym formułowaniem odmiennych oczekiwań i zawężeniem odpowiedzialności najczęściej wobec donatora jako najsilniejszego podmiotu– niemierzalny charakter wielu działań
	relacje z rządem	<ul style="list-style-type: none">– funkcjonowanie w otoczeniu politycznym i prawnym projektowanym przez rządy– postrzeganie organizacji jako agentów obcych mocarstw, rywali w dostarczaniu dóbr publicznych i nieobiektywnych recenzentów działań rządu– uznanie działalności za wyłącznie paliatywną oraz barierę dla przeprowadzania głębszych reform i zmian strukturalnych w państwie
	relacje z biznesem	<ul style="list-style-type: none">– oskarżanie korporacji związanych z organizacjami o wyzysk lokalnej siły roboczej, zatrudnianie dzieci, łamanie praw człowieka, zanieczyszczanie środowiska naturalnego– strategiczna współpraca ze środowiskiem biznesowym i wspólne projekty rozwojowe– finansowanie działań przez biznes prywatny
	relacje z organizacjami międzynarodowymi	<ul style="list-style-type: none">– finansowanie organizacji przez ONZ, Bank Światowy, Komisję Europejską– udział w mechanizmach decyzyjnych na arenie międzynarodowej, prowadzący do konfliktu interesów– utrata wiarygodności o niezależności– zniekształcenie odpowiedzialności (rozliczalności) za działania
obszar wewnętrzny	amatorstwo	<ul style="list-style-type: none">– niedostatecznie wykwalifikowana kadra w związku z ograniczeniami finansowymi– zagrożenie wewnętrznymi konfliktami i spadkiem morale z powodu nadmiernego rozwarstwienia płacowego– niedostateczne kwalifikacje organizacyjne, zarządcze, finansowe i techniczne twórców organizacji
	paternalizm	<ul style="list-style-type: none">– podejmowanie decyzji za beneficjentów zamiast w ich imieniu w warunkach ograniczoności zasobów i presji czasu– myślenie protekcyjne charakterystyczne dla postmodernistycznego imperializmu świata zachodniego

Źródło	Wyzwania	Problemy
obszar wewnętrzny	wąski profil i fragmentaryzacja	<ul style="list-style-type: none">– świadczenie równoległych usług przez małe organizacje obniża skalę efektów– niezdrowa rywalizacja i zachowania rynkowe– brak koordynacji i woli współpracy– konflikty z powodu braku możliwości osiągnięcia efektów synergicznych– ryzyko wypychania z rynku organizacji mniejszych przez silniejsze poprzez zdominowanie dostępu do źródeł finansowania– tworzenie monopolu ideowego i ograniczanie pluralizmu w sektorze
	finansowanie	<ul style="list-style-type: none">– skazanie organizacji na pozyskiwanie środków od oficjalnych donatorów– zmuszanie organizacji do zachowań pozostających w sprzeczności z przyjętym systemem wartości– uzależnienie od środków publicznych upośledza działalność recenzencką wobec rządu z powodu konfliktu interesów– rzadkość zasobów wzmaga nie zawsze zdrową rywalizację prowadzącą do wzrostu wydajności

Źródło: opracowanie własne na podstawie D. Kopiński, *Pomoc rozwojowa. Teoria i polityka*, dz. cyt., s. 168–170.

Jak wykazano w tabeli 1, działalność organizacji trzeciego sektora, pozbawionych możliwości samofinansowania i samostanowienia, poddana jest presji „od góry” i „od dołu”, co pomimo zaangażowania wielu przedstawicieli reprezentujących te organizacje utrudnia realizację założonych celów. Ponadto praca zespołowa wymaga podejścia kompromisowego do wspólnie podejmowanych inicjatyw, co może rodzić konflikty wobec potrzeby rezygnacji z indywidualnej wizji różnych rozwiązań reprezentowanych przez poszczególnych członków zespołu.

3. Feministyczna praca socjalna

Feministyczna praca socjalna funkcjonuje w zachodniej teorii i praktyce od 35 lat. W Polsce jest praktykowana wyłącznie przez feministyczne organizacje pozarządowe. Działalność ruchów na rzecz poprawy sytuacji i wizerunku społecznego kobiet miała na celu wzmocnienie pozycji kobiet w patriarchalnych systemach władzy państwowej i administracji publicznej, które były oceniane

przez organizatorki ruchu feministycznego jako opresyjne wobec kobiet. W wielu miastach na świecie w latach 70. XX wieku zaczęły powstawać schroniska dla maltretowanych kobiet (Londyn – 1971; Amsterdam, Sidney, Glasgow – 1974, Berlin Zachodni – 1976). W krótkim czasie trafiało do tych placówek 200–300 kobiet z dziećmi. Początkowo nie ujawniano ich adresów, aby uniknąć ataków ze strony mężczyzn. Schroniska oferowały:

- ochronę przed opresorami;
- terapię psychologiczną;
- treningi umiejętności społecznych¹⁰.

Brak było hierarchiczności i formalnego dystansu między organizatorkami a ofiarami korzystającymi z pomocy, które ponosiły współodpowiedzialność za wykonywanie różnych czynności i zadań ważnych dla funkcjonowania placówek. Głównym celem działalności ośrodków była wspólna praca nad zmianą podejścia do modelu życia poprzez ochronę, zmianę świadomości i budowanie wewnętrznej sieci wsparcia. Feministyczna praca socjalna była reprezentowana przez trzy nurty (tabela 2).

Tabela 2. Nurty feministyczne w latach 70. i 80. XX wieku

Lp.	Nurt	Charakterystyka
1	liberalny	dążenie do uzyskania gwarancji dla równości kobiet i mężczyzn
2	radykalny	walka ze stereotypowym wzorcem płciowym, przypisującym kobiecie przeznaczenie do pełnienia roli gospodyni domowej i sprawowania opieki nad dziećmi
3	socjalistyczny	krytyka systemów politycznych będących źródłem ucisku i wyzysku kobiet, poprzez podporządkowanie ich mężczyznom oraz świadczenie nieodpłatnej i niedocenianej pracy w domu, a także dyskryminację na rynku pracy

Źródło: J. Klimczak-Ziółek, *Przeciw wykluczeniu kobiet, czyli słów kilka o feministycznej pracy socjalnej*, [w:] *Praca socjalna wobec nowych obszarów wykluczenia społecznego*, red. K. Wódz, S. Pawlas-Czyż, Toruń 2008, s. 85–86.

Feministyczna praca socjalna podkreślała znaczenie idei równości kobiet i mężczyzn. Lena Dominelli pisała „o konieczności zawieszenia podziału gatunku

¹⁰ J. Klimczak-Ziółek, *Przeciw wykluczeniu kobiet, czyli słów kilka o feministycznej pracy socjalnej*, [w:] *Praca socjalna wobec nowych obszarów wykluczenia społecznego*, red. K. Wódz, S. Pawlas-Czyż, Toruń 2008, s. 83–85.

ludzkiego na dwa warianty i zmiany relacji międzyludzkich tak, by wyeliminować z nich element władzy, dominacji – podległości, męskiego zwierzchnictwa i kobiecej subordynacji¹¹.

Pod koniec lat 80. XX wieku poddano krytyce ideę zbiorowego doświadczenia kobiecego i siostrzeństwa, zarzucając jej budowanie teorii i praktyki na doświadczeniach i potrzebach kobiet białych, heteroseksualnych, z klasy średniej. Żądano uwzględnienia oprócz płci kategorii: rasy, orientacji seksualnej i klasy. Na bazie tych żądań powstała teoria *gender*, wokół której toczy się wiele dyskusji i sporów¹².

Jednym z głównych zadań feministycznej pracy socjalnej jest walka z opresją, czyli doświadczeniami kobiet będących ofiarami seksizmu z powodu deprecjonowania kobiet przez mężczyzn. Praktyka feministycznej pracy socjalnej realizowana jest poprzez:

- tworzenie alternatywnego stylu życia;
- odrzucanie ograniczających i krzywdzących kobiety wzorów kulturowych i społecznych rytuałów;
- upublicznianie jednostkowych losów skrzywdzonych kobiet;
- organizowanie marszów i manifestacji przeciw przemocy (w rodzinie, przestrzeni medialnej, internecie, na ulicy, w miejscu pracy);
- zakładanie i prowadzenie grup samopomocowych.

Innym zadaniem tej formy pracy socjalnej jest *empowerment* kobiet w celu stworzenia zbiorowego podmiotu, który stanie się siłą polityczną i społeczną, poprzez:

- włączanie kobiecych głosów do publicznego dyskursu (politycznego, społecznego, akademickiego, instytucjonalnego);
- uznawanie wytworów pracy kobiecej (opłacanej i nieopłacanej) za ważne i społecznie znaczące;
- eliminowanie relacji hierarchicznych i zastępowanie ich relacjami egalitarnymi¹³.

Jedną z organizacji realizujących założenia feministycznej pracy socjalnej jest Stowarzyszenie na Rzecz Kobiet „Victoria” z siedzibą w Rzeszowie. Organizacja łączy różne nurty feministyczne w podejmowanych działaniach na rzecz kobiet. Podejmuje także akcje społeczne przeciw dyskryminacji różnych jednostek/grup zagrożonych wykluczeniem społecznym i marginalizacją. Zadania statutowe stowarzyszenia realizowane są samodzielnie oraz w partnerstwach na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym.

¹¹ J. Klimczak-Ziółek, *Przeciw wykluczeniu kobiet...*, dz. cyt., s. 87.

¹² J. Klimczak-Ziółek, *Przeciw wykluczeniu kobiet...*, dz. cyt., s. 87.

¹³ J. Klimczak-Ziółek, *Przeciw wykluczeniu kobiet...*, dz. cyt., s. 89–91.

4. Działalność Stowarzyszenia na rzecz Kobiet „Victoria”

Stowarzyszenie na rzecz Kobiet „Victoria” powstało w 2002 roku jako organizacja skupiająca się na problemach kobiet z różnych środowisk i o różnym statusie zawodowym, prawnym, społecznym. Kobietom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej udziela wsparcia w usamodzielnieniu się, podwyższaniu poczucia własnej wartości i poruszaniu się na rynku pracy.

Dzięki organizowaniu kursów, szkoleń, konferencji oraz propagowaniu nowych form zatrudnienia możliwa jest zmiana postaw osób potrzebujących wsparcia w swojej sytuacji życiowej. Osoby te zdobywają wiedzę i nabywają nowych umiejętności radzenia sobie z problemami, poznają swoje prawa, co jest niezbędne dla pokonywania barier w dążeniu do korzystnych zmian w życiu i realizacji własnych planów. Stowarzyszenie na rzecz Kobiet „Victoria” pomaga w zdobyciu wiedzy i umiejętności dzięki szeroko zakrojonej współpracy ze środowiskiem lokalnym i wielosektorowemu partnerstwu. Stowarzyszenie jest rzecznikiem osób (grup) marginalizowanych w społeczeństwie. Prowadzi poradnictwo prawne, psychologiczne, rodzinne i zawodowe. Na wniosek osób pokrzywdzonych zgłasza skargi do Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, Pełnomocnika ds. Równego Traktowania Płci, Wydziału Polityki Społecznej. Nawiązuje współpracę i tworzy partnerstwa z instytucjami samorządowymi, związkami zawodowymi, organizacjami pozarządowymi, podmiotami gospodarczymi. Obszary działań obejmują: pomoc i wsparcie rodzin w trudnych sytuacjach życiowych, ochronę zdrowia, ochronę praw, przeciwdziałanie bezrobociu, promocję nauki, kultury i ekologii, działalność na rzecz integracji i współpracy na poziomie lokalnym i międzynarodowym, promowanie turystyki i rekreacji, porządek i bezpieczeństwo publiczne.

Aktualna siedziba organizacji jest niedostępna dla osób niepełnosprawnych ruchowo z powodu lokalizacji w starej kamienicy bez windy. Dzięki środkom pozyskiwanym z projektów realizowanych w partnerstwach organizowane są kursy, szkolenia, warsztaty oraz utrzymywany jest lokal i wyposażenie biura.

Początki działalności sięgają 2000 roku, kiedy Centrum Wspierania Organizacji Pozarządowych w Rzeszowie (CEWOP) realizowało projekt Fundacji im. Stefana Batorego „Nie jesteś sama”. Organizowano spotkania otwarte z kobietami zamieszkałymi w Rzeszowie, które borykały się z różnymi problemami (przemoc w rodzinie, uzależnienia, problemy zdrowotne, utrata pracy). Wówczas w listopadzie 2000 roku powołano Stowarzyszenie na Rzecz Kobiet Poszukujących Pracy „Victoria” – jako nieformalną grupę działającą do 31 stycznia 2002 roku. 7 stycznia 2002 roku odbyło się ponowne zebranie założycielskie Stowarzyszenia, na którym dokonano wyboru nowego zarządu, opracowano

misję, wizję i statut oraz cele i metody działania. W 2003 roku ograniczono działalność z powodu braku lokalu.

Od 2004 roku w związku z realizowaniem przez Stowarzyszenie (jako partnera) projektów finansowanych przez UE pozyskano środki na wynajęcie lokalu i zakup sprzętu biurowego.

W 2008 roku zmieniono nazwę na Stowarzyszenie na rzecz Kobiet „Victoria”. Obecnie organizacja liczy ok. 30 członków. W skład zarządu wchodzi 4 osoby. Od 2007 roku funkcję prezesa pełni Marzena Wilk. Siedziba mieści się przy ul. 3 Maja w Rzeszowie, a przy ul. Jagiellońskiej 4 znajduje się biuro projektu.

Głównymi odbiorcami usług są bezrobotne kobiety z terenu Podkarpacia – po urlopach macierzyńskich i po 35 roku życia. Beneficjentki czynnie angażują się w działalność Stowarzyszenia (2 osoby są zatrudnione). Stowarzyszenie, tak jak każda organizacja, ma mocne i słabe strony. Przedstawiono je w tabeli 3.

Tabela 3. Silne i słabe strony organizacji

Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> - osiągnięcia w aktywizacji zawodowej kobiet - partnerstwa lokalne w realizacji projektów - szansa rozwoju dzięki absorpcji środków unijnych 	<ul style="list-style-type: none"> - niestabilność finansowa prowadząca do ograniczenia działań - ograniczenie możliwości otrzymywania dotacji samorządowej z powodu braku uznania problemu aktywizacji zawodowej kobiet za priorytet przez władze lokalne - utrudnienie kontaktów organizacji o profilu feministycznym z instytucjami samorządowymi

Źródło: Sprawozdanie z działalności Stowarzyszenia, mps (za zgodą prezes M. Wilk).

Wykaz realizowanych przez stowarzyszenie programów uzyskany od prezes Marzeny Wilk przedstawiono w tabeli 4¹⁴.

¹⁴ Niektóre programy realizowane są cyklicznie. Wykaz programów ze wskazaniem daty realizacji w sprawozdaniach obejmuje okres prezesury Marzeny Wilk. Brak dokładnych danych dotyczących działalności organizacji przed 2007 rokiem, w czasie kadencji poprzednich prezesek.

Tabela 4. Programy realizowane przez Stowarzyszenie na Rzecz Kobiet „Victoria”

Nazwa projektu	Charakterystyka	Termin realizacji
„Sposób na przetrwanie” – Wiejski Ośrodek Edukacji	grupy wsparcia dla bezrobotnych, zajęcia z promocji rzemiosła i wytworów lokalnej sztuki ludowej; powołanie „Klubu Ciekawskich” jako formy opieki nad dziećmi uczestniczek zajęć	2002/2003
„Lokalne Ośrodki Wspomagania Aktywności Kobiet”	przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu kobiet wiejskich poprzez aktywizację społeczną i zawodową	2004
„Diagnoza zjawiska przemocy domowej na terenie Podkarpacia”	przeprowadzenie diagnozy i tworzenie lokalnych partnerskich sieci współpracy z instytucjami powołanymi do rozwiązywania problemu	2004
„Rzeszowskie Forum Kobiet”	szkolenia i warsztaty dla liderki i wolontariuszek, poszerzenie udziału kobiet w życiu społecznym i wzmacnianie świadomości obywatelskiej kobiet	2004
„Łagodzenie skutków ubóstwa i tworzenie warunków wyjścia z trudnych sytuacji życiowych”	system wsparcia i pomocy psychologicznej i prawnej bezrobotnym kobietom i ich rodzinom z terenu Kolbuszowej	2004
„Czas na pracę – praca na czas – Partnerstwo na Rzecz Rozwoju”	partnerstwo na rzecz poprawy sytuacji na rynku pracy osób z grup dyskryminowanych – po 45 r. ż., wieku 15–24 lat, bez wykształcenia, zamieszkałych na terenach wiejskich, kobiet długotrwale bezrobotnych; podniesienie kwalifikacji grupy docelowej; szkolenia; pilotażowe zatrudnienie w wybranych firmach na 3–6 miesięcy	2004/2005
„Animator” – Partnerstwo na Rzecz Aktywizacji Zawodowej	ułatwienie wchodzenia i powrotu na rynek pracy osobom mającym trudności z integracją lub reintegracją na rynku pracy; promowanie rynku pracy dla wszystkich; opracowanie modelu pracy i programu szkoleń dla animatora; indywidualna praca z bezrobotnymi przy zastosowaniu innowacyjnych metod i narzędzi najbardziej odpowiednich dla każdej osoby; połączenie w osobie animatora doradcy zawodowego, psychologa i asystenta rodziny dotkniętej bezrobociem, który stawał się równocześnie doradcą gospodarczym	2004/2005

Nazwa projektu	Charakterystyka	Termin realizacji
„Opiekunka – nowe umiejętności, większe szanse”	zorganizowanie bezpłatnego trzystopniowego kursu refleksologii dla bezrobotnych kobiet z terenu powiatu rzeszowskiego (wspólne przedsięwzięcie z Podkarpacką Wspólnotą Organizacji Socjalnych w ramach projektu)	2005–2007
„Liderki na rzecz pokoju i demokracji”	międzynarodowa współpraca na rzecz demokracji i polityki antidyskryminacyjnej, upowszechnianie wiedzy na temat uczestnictwa i roli kobiet w życiu społecznym i politycznym, edukacja na rzecz demokracji i równego traktowania (akcje społeczne, filmy, publikacje)	2007
„Follow up to the FWCW”	Włączenie się w międzynarodowe akcje informacyjne i edukacyjne na rzecz antidyskryminacyjnej polityki zatrudnienia kobiet i mężczyzn oraz roli kobiet w życiu publicznym	2007
„Kobiety na start”	bezpłatne udzielanie poradnictwa prawnego, psychologicznego i zawodowego oraz bezpłatne kursy i debaty dla kobiet z zakresu komunikacji społecznej i asertywności; przekazywanie wiedzy na temat dyskryminacji; organizowanie bezpłatnego kursu samoobrony dla kobiet WenDo (metoda przeciwdziałania przemocy wobec kobiet – ang. droga kobiet)	2007
„Akcja Akacja” ^a	kobiety dotknięte różnymi problemami (bezrobocie, przemoc ze strony męża/partnera, współzależnienie, ubóstwo), które zmieniły swoją sytuację życiową, i jako liderki podejmowały działania wspierające inne osoby w trudnej sytuacji losowej, sadziły drzewka akacji jako symbol przezwyciężenia bezradności i zmiany z postawy biernej na aktywną w obliczu zagrożenia wykluczeniem społecznym i marginalizacją	2007
„Spotkanie Kosovo: Bez kobiet się nie uda”	zdobywanie wiedzy na temat możliwości uczestnictwa kobiet w życiu publicznym w celu wprowadzenia zmiany sytuacji kobiet w różnych krajach (na podstawie badań sytuacji kobiet w Kosowie), ponieważ żadna zmiana społeczna nie jest możliwa bez uczestnictwa kobiet	2008
„Kliknij po telepracę”	bezpłatne szkolenia dla kobiet powracających na rynek pracy do 36 miesięcy od urodzenia dziecka i osób młodych (18–34), przygotowujących się do pracy na stanowiskach: księgowego, projektanta stron internetowych, specjalisty ds. pisania projektów, telemarketera oraz rozmowy z doradcą zawodowym i szkolenia z zakresu komunikacji, autoprezentacji, aktywnych form poszukiwania pracy w partnerstwie z WSliZ w Rzeszowie	2008

Nazwa projektu	Charakterystyka	Termin realizacji
„Turystyczne zaplecze”	udzielanie wsparcia na rzecz zrównoważonego rozwoju społecznego na poziomie lokalnym; inwestowanie w infrastrukturę zdrowotną i społeczną; promocja przedsiębiorczości społecznej; wspieranie ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki	2009–2010
„Godne życie”	pomoc kobietom w poszukiwaniu pracy, pomoc prawna i psychologiczna; szkolenia specjalistyczne według potrzeb w celu zdobycia nowych umiejętności zawodowych	2009–2010
„Szkoła lepszego startu”	pomoc w rozwoju uczniów zdolnych, stypendia, rozwój; promocja kształcenia o profilu zgodnym z zapotrzebowaniem rynku pracy; organizacja targów pracy; kursy i szkolenia	2010–2011
„Aktywna wieś”	projekt realizowany na terenie gminy Rakszawa, skierowany do kobiet w wieku 15–64 l. bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo (kurs technik informatycznych, warsztatów artystycznych z decoupage, doradztwo zawodowe)	2010–2011
„Gospodynie regionu”	integracja i powrót do zatrudnienia osób w trudnym położeniu; zwalczanie dyskryminacji w dostępie do rynku pracy i rozwoju kariery zawodowej; promowanie akceptacji dla różnorodności w miejscu pracy	2010–2011
„Dziewczyny mierzą wysoko”	warsztaty samoobrony WenDo dla kobiet; kursy i szkolenia z komunikacji społecznej i asertywności	2013–2014
„Niepełnosprawni, ale w pracy sprawni”	działania ukierunkowana na integrację i powrót do zatrudnienia osób w gorszym położeniu; zwalczanie dyskryminacji w dostępie do rynku pracy	2013–2014
„I Ty możesz pracować”	jw.	2013–2014
Projekt ASOS Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej: „Bądź aktywna/y na emeryturze”	promowanie i organizowanie różnych form aktywizacji osób starszych; zajęcia sportowo-rekreacyjne; warsztaty kulinarne i rękodzieła artystycznego; spotkania towarzyskie; poprawa wizerunku seniora w środowisku społecznym; nawiązywanie więzi międzypokoleniowej; promowanie wolontariatu osób starszych	2014–2015

Nazwa projektu	Charakterystyka	Termin realizacji
„Monitoring stosowania wybranych przepisów ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie przez instytucje odpowiedzialne za funkcjonowanie systemu pomocy kobietom – ofiarom przemocy w gminach województwa podkarpackiego”	diagnoza zjawiska przemocy w regionie; współpraca interdyscyplinarna na rzecz profilaktyki i zwalczania zjawiska; edukacja społeczna; akcje promujące zachowania chroniące przed przemocą; zajęcia edukacyjne na temat radzenia sobie z problemem przemocy; działania interwencyjne w uzasadnionych przypadkach zaniedbań instytucjonalnych wobec zjawiska przemocy; pomoc prawna i psychologiczna ofiarom przestępstw, w tym ofiarom przemocy seksualnej; warsztaty samoobrony WenDo i edukacja w szkołach na temat zagrożeń związanych z przemocą	2014–2015
„Prawa kobiet to prawa człowieka”	edukacja w zakresie obrony praw i działań antydyskryminacyjnych bez względu na płeć, pochodzenie etniczne, zawód; spotkania filmowe, wydawanie broszur dla mieszkańców; pomoc prawna i wsparcie psychologiczne dla kobiet i mężczyzn doświadczających przemocy, mobbingu i dyskryminacji; prowadzenie samopomocowych grup wsparcia; organizacja warsztatów samoobrony WenDo dla kobiet i dziewcząt	2014–2015

PRZYPISY

- ^a Liderki programu, które zmieniły swoją sytuację życiową, podjęły różne formy aktywności społecznej i zawodowej, zasadziły drzewka akacji na placu Ofiar Getta w Rzeszowie.

Źródło: Sprawozdania z działalności Stowarzyszenia na rzecz Kobiet „Victoria”, [bazy.ngo.pl/search/info.asp?id=78931](http://www.stowarzyszenievictoria.org.pl/viewpage.pl/search/info.asp?id=78931) (10.09 2015), <http://www.stowarzyszenievictoria.org.pl/viewpage.pl> (09.11.2015).

Jak wykazano w tabeli 4, Stowarzyszenie na rzecz Kobiet „Victoria” reprezentuje interes społeczny wszystkich osób (grup) defaworyzowanych, bez względu na płeć oraz inne uwarunkowania stwarzające ryzyko zagrożenia wolności, praw obywatelskich, bezpieczeństwa i godności człowieka. Początkowa idea pomocy i wsparcia udzielanego kobietom bezrobotnym i pozostającym bez zatrudnienia po urlopie macierzyńskim i wychowywaniu małego dziecka okazała się niewystarczająca, ponieważ, jak podała w wywiadzie prezes Marzena Wilk, „większość kobiet korzystających z naszej pomocy borykało się z wieloma

problemami: przemocą ze strony męża lub partnera, uzależnieniem członków rodziny od alkoholu, ubóstwem, bezdomnością, depresją, nerwicą sytuacyjną, brakiem zaradności życiowej, wycofaniem z kontaktów rodzinnych i towarzyskich z powodu poczucia wstydu i przekonania o ponoszeniu odpowiedzialności za trudną sytuację życiową swojej rodziny”.

Kobiety korzystające z pomocy i wsparcia stowarzyszenia zdobywały wiedzę i umiejętności pomagające im uwierzyć w możliwość zmian i podjąć aktywność w kierunku wyjścia z sytuacji kryzysowej. Niektóre z nich odkryły w sobie potencjał pozwalający im przejąć rolę liderek, które pomagały innym beneficjentkom w zmianie swojej sytuacji losowej i tworzyły grupy samopomocy oraz reprezentowały interesy kobiet w akcjach społecznych i w mediach. Akcja sadzenia drzewek akacji w 2007 roku miała stanowić dowód przemiany w postawach liderek, które z pozycji wycofywania się z aktywności przeszły do podjęcia walki o swoje prawa i prawa swoich dzieci do godnego życia, wolnego od przemocy i wyuczzonej bezradności oraz utwierdzania się w przekonaniu o własnej odpowiedzialności za wszystkie niepowodzenia życiowe. Drzewka w miarę wzrostu stanowiły symbol upływu czasu; stanowiły pamiątkę rozpoczęcia „nowego, lepszego życia”, będąc zarazem zachętą dla innych, krzywdzonych kobiet, niezdecydowanych jeszcze na zmiany.

Podsumowanie

Osoby i grupy zagrożone ekskluzją potrzebują pomocy i wsparcia w podejmowaniu własnej aktywności na rzecz ochrony bezpieczeństwa, obrony praw i godności oraz poprawy warunków życia. Do tych zadań należy zaliczyć działalność przedstawicieli różnych sektorów z obszaru życia społecznego i politycznego na rzecz współdecydowania osób potrzebujących pomocy o formach i sposobach organizacji własnego życia, z uwzględnieniem wychodzenia z różnych kryzysów i sytuacji problemowych. Dotyczy to zarówno problemów, do których przyczynili się osobiście poprzez zaniedbania lub zaniechania aktywności, jak też sytuacji losowych mających związek z przemianami okresu transformacji systemowej lub tragicznymi zdarzeniami życiowymi (choroba, niepełnosprawność, śmierć bliskiej osoby, utrata pracy, utrata mienia w następstwie kataklizmu, działania wojenne, uprowadzenie, rozwód, separacja, „syndrom pustego gniazda”, „syndrom pustego grobu” itp.).

W obliczu ogólnej złej sytuacji ekonomicznej wielu krajów, w tym także Polski, wszelkie obywatelskie inicjatywy są szczególnie cenne dla pobudzenia aktywności społeczeństwa w kierunku korzystnych zmian na rzecz poprawy warunków i jakości życia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i marginalizacją.

Ludzie przeżywający różne sytuacje narażające ich na ekskluzję wykazują wiele inicjatywy na rzecz zmian, jeśli doświadczą pomocy i wsparcia ze strony liderów społecznych. Jednak niezbędnym warunkiem do zmiany jest aktywna postawa osób potrzebujących pomocy, wzmacniana przez partnerską postawę pomagających, zamiast biernego, paternalistycznego podejścia do beneficjentów.

Organizacje pozarządowe, opierające swą działalność w głównej mierze na nieodpłatnej pracy zaangażowanych wolontariuszy napotykają, nie tylko w Polsce, wiele barier dla swych inicjatyw, spowodowanych niedostateczną pulą środków potrzebnych do realizacji zadań statutowych. Nie wszystkie organizacje mają możliwość prowadzenia odpłatnej działalności, z której środki finansowe są przeznaczane na obsługę administracyjną oraz koszty wynajmu i utrzymania siedziby. Organizacje mające taką możliwość pozyskują dodatkowe fundusze dzięki uczestnictwu w projektach, w których niezbędnym warunkiem przystąpienia do konkursu ofert jest określony wkład własny.

Stowarzyszenie na rzecz Kobiet „Victoria” jest dobrym przykładem pobudzenia różnorodnych form aktywności społecznej. Łącząc się w partnerstwa, wspiera wiele ważnych inicjatyw w kierunku pozytywnej zmiany na rzecz tworzenia społeczeństwa obywatelskiego.

W opracowaniu ukazano wybrane obszary działalności stowarzyszenia, jednak biorąc pod uwagę szeroki wachlarz ofert pomocy i aktywności realizowanych przez tę organizację, warto przedstawić jej działalność w odrębnym opracowaniu, zasięgając opinii beneficjentów uczestniczących w programach realizowanych z udziałem innych sektorów, instytucji organizacji i osób zaprzyjaźnionych.

Bibliografia

- bazy.ngo.pl/search/info.asp?id=78931 (dostęp: 10.09.2015).
<http://www.stowarzyszenievictoria.org.pl/viewpage.pl> (dostęp: 10.11.2015).
Klimczak-Ziółek J., *Przeciw wykluczeniu kobiet, czyli słów kilka o feministycznej pracy społecznej*, [w:] *Praca społeczna wobec nowych obszarów wykluczenia społecznego*, red. K. Wódcz, S. Pawlas-Czyż, Toruń 2008, s. 83–93.
Kopiński D., *Pomoc rozwojowa. Teoria i polityka*, Warszawa 2011.
Krzesińska-Żach B., *Wykluczenie i marginalizacja społeczna jako zagrożenia człowieka współczesnego*, [w:] *Człowiek w obliczu wykluczenia i marginalizacji społecznej*, red. K. Białobrzeska, S. Kawula, Toruń 2006, s. 71–76.
Łucznińska M., *Dylematy etyczne – różne spojrzenie. O relacji pomagania w pracy społecznej*, Warszawa 2013.
Sprawozdania z działalności Stowarzyszenia, mps.

